

інтеграції вирощування зерна, включаючи оренду землі і організацію зерновиробництва. Ми вважаємо, що в багатьох відносинах приклад «НІБУЛОНу» показує напрям, у якому будуть у тій чи іншій формі розвиватися і міжнародні трейдери.

Література

1. Постанова Кабінету міністрів України від 19.09.2007 р. №1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року».

2. *Богачев В. И.* Экономическая и продовольственная безопасность регионов в условиях аграрной реформы / Василий Иванович Богачев. — Луганск : Элтон—2, 2009. — 114 с.

3. *Ткаченко В. Г.* Восстановит ли Украина статус житницы Европы / Валентина Григорьевна Ткаченко. — К. : Аристей, 2010. — 196 с.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2011 р.

УДК: 338.436

Т. С. Наконечний, канд. екон. наук,
М. І. Манько, аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМИ КООПЕРАЦІЇ БУРЯКОЦУКРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано доцільність кооперації у бурякоцукровому виробництві у вигляді неприбуткових кооперативів.

Ключові слова: бурякоцукрове виробництво, кооперація, неприбутковий кооператив, математичне моделювання.

В статье обоснована целесообразность кооперации в свеклоносахарном производстве в виде неприбыльных кооперативов.

Ключевые слова: свеклоносахарное производство, кооперация, неприбыльный кооператив, математическое моделирование.

Advisability of co-operation in beet-sugar industry in the form of unprofitable co-operative is substantiated in this article.

Key words: beet-sugar industry, co-operation, unprofitable co-operative, mathematical modeling.

У сучасних умовах розвитку економіки України все більшу увагу приділялось металургії та хімічній промисловості, а сільське господарство залишалось поза увагою, що і призвело до глибокого і затяжного занепаду стратегічно важливої галузі. Перед

агропромисловим комплексом постало ряд проблем, які потрібно вирішувати терміново і дієво. Необхідно вжити негайних заходів для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, підвищення їх економічної ефективності, нарощення капіталу для технічного переоснащення галузі і забезпечення її оборотними коштами, тобто треба визначити першочергові напрями реформування і систему заходів для його здійснення. Одним із таких напрямів і є створення ефективних організаційно-правових форм функціонування сільськогосподарських підприємств.

Треба визнати, що українська наука достатньо зробила у розв'язуванні цієї проблеми, вагомий внесок у її вивченні зробили такі вчені, як В.Г. Андрійчук, С.Г. Бабенко, В.В. Зіновчук, І.І. Лукінов, П.Т. Саблук, М.І. Туган-Барановський, В.В. Юрчишин та ін. У працях цих економістів є багато цікавих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності сільськогосподарства.

Бурякоцукровий підкомплекс, як і сільське господарство загалом, після 1990 року зазнав радикальних перетворень, у результаті яких змінились організаційно-правові форми господарювання.

Академік УААН В. Андрійчук виділяє три основні етапи реструктуризації. На першому етапі колгоспи радянського зразка були перетворені в колективні сільськогосподарські підприємства, які в свою чергу на наступному етапі були реорганізовані в різні види приватних підприємств. На цих двох етапах ініціатором змін виступала держава. Третій етап реструктуризації полягає в створенні великих агропромислових формувань ринкового типу. Велика різноманітність таких формувань вимагає ґрунтовного аналізу загроз і переваг їх функціонування в сучасних умовах і знаходження ефективної організаційно-правової структури сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до концепції національної безпеки України, цукор відноситься до категорії стратегічних продуктів, які забезпечують економічну безпеку країни. Особливої уваги заслуговують підприємства бурякоцукрового підкомплексу, оскільки вони є стратегічно важливою ланкою харчової промисловості України. Від ефективності організації об'єднання складових ланок цієї галузі залежить не тільки її конкурентоспроможність, а й економічна безпека України загалом.

Держава мала б створити бурякосіючим підприємствам умови для одержання необхідних довгострокових кредитів на придбання технологічних машин і знарядь, паливно-мастильних матеріа-

лів, насіння, мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів. Крім того, потрібно було б здійснити капітальні вкладення у матеріально-технічне забезпечення, будівництво та реконструкцію цукрових заводів. Диспаритет цін і невиконання державою встановлених правил гри створює такі умови, що інвесторам недоцільно вкладати кошти в цукрову галузь. Одним із способів виходу з цієї складної ситуації є інтеграція на добровільних засадах бурякосіючих господарств, цукрових заводів та інвесторів для реалізації своїх економічних інтересів.

Одним з варіантів таких об'єднань, який пропонують учені на чолі з академіком УААН В. Андрійчуком, є агропромислові формування (АПФ) на засадах холдингу. Далі автор стверджує: «Даний тип АПФ ще не має узагальненої назви(дефініції). У російській науковій літературі такі структури називають агрохолдингами і лише як виключення — агропродовольчі холдинги, тим самим підкреслюючи присутність у них аграрної складової» [1, с. 46—47], а також «...що цей термін можна застосовувати до тих холдингів, до складу яких обов'язково входять сільськогосподарські організації, які виробляють сільськогосподарську продукцію на власній чи орендованій землі, та переробні підприємства, які володіють їх контрольним пакетом акцій або ж мають її домінуючу(більше 50 %) частку в сукупному капіталі, і навпаки, а також, коли контрольним пакетом акцій і аграрних, і переробних організацій володіють фінансовий капітал або промисловий капітал, що технологічно не пов'язаний з сільським господарством» [1, с. 48].

Основними перевагами такого об'єднання є: наявність власника, який відповідає за здійснювані роботи; вкладаються великі фінансові ресурси, що призводить до жорсткішого контролю над ефективністю їх використання; повніше забезпечення переробних підприємств необхідною високо-якісною сировиною; простіше залучення додаткового капіталу та інвестицій, наприклад, випуском акцій чи облігацій; використання частини наявних коштів на науково-технічне переоснащення відповідних ланок об'єднання та забезпечення їх обіговими коштами, з метою нарощування випуску продукції і зменшення витрат; налагодження ефективних як господарських так і фінансових потоків між агрофірмами і переробними підприємствами; зменшується ризик при вкладенні коштів інвесторами в такі об'єднання у порівнянні з інвестуванням сільськогосподарських підприємств.

Поряд з такою кількістю суттєвих переваг не можна і забувати про ряд недоліків і загроз від такого виду об'єднань. Ску-

повуючи малорентабельні сільськогосподарські підприємства за дуже низькими цінами, може виникнути загроза створення монополізму на ринку оренди землі і виробництва сільськогосподарської продукції. У такій ситуації ми отримаємо нову проблему, яка за своєю суттю може призвести до диспаритету цін на продукцію, диспропорцій в розвитку економіки та її занепаду загалом.

Ще одним недоліком є те, що власники таких холдингів не орієнтуються на довготривалу співпрацю в сільському господарстві, а головним завданням вбачають отримання значної економічної вигоди за найкоротший час, тому працюють на повне зношення ресурсів. Це призводить до швидкого виснаження основного і найціннішого ресурсу — землі, на відновлення якого потім потрібно затратити багато десятиліть, а деколи взагалі неможливо відновити (біфуркація). Інвестор, недоотримавши частину прибутку, може просто вивести свої активи, а селяни залишаються із зруйнованим сільськогосподарським підприємством в ще гірших умовах ніж до інвестування.

Ще одним з недоліків є те, що розвиватися будуть лише високоліквідні галузі, а це в свою чергу провокує занепад інших галузей і поглиблення диспропорцій у їх розвитку.

Притаманною рисою таких об'єднань є те, що головні офіси знаходяться в великих містах, тому всі податкові надходження осідають в міських бюджетах, а села залишаються без грошей.

Отже, такий вид організаційно-правових відносин є ефективним в поодиноких випадках, але в більшості випадків це створення ідеальних умов для олігархічних кланів з подальшим їх збагаченням. Вони далекі від проблем АПК і часто просто незацікавлені у розвитку не тільки бурякоцукрового підкомплексу чи АПК, а України загалом.

В.В. Лиськов вважає, що «найдосконалішою організаційно-правовою формою таких підприємств є відкриті акціонерні товариства за участю держави в статутному капіталі, а членами цих товариств можуть бути виробничі, торговельні, сервісні та інші підприємства, банківські установи» [5, с. 104].

Діяльність таких підприємств, як і великих АПФ холдингового типу, призводить до пригнічення розвитку, а часом і знищення, середніх і малих сільськогосподарських підприємств. Звернувши свою увагу на закордонний досвід і практику, можна сміло стверджувати, що потрібно акцентувати увагу на зменшенні підтримки великих фірм і забезпечення повномасштабної підтримки малих і середніх.

Одним з ефективних способів збереження і розвитку таких фермерських господарств є об'єднання їх на добровільних засадах в різні види кооперативів. У таких об'єднаннях вони залишаються самостійними, діють на основі ринкових договорів і основних принципів кооперування.

У радянські часи поняття «кооперації» вживалось так часто безпідставно, що унікальність та ідентичність цієї економічної категорії була поступово перекручена, а згодом і втрачена загалом.

Кооперація — це процес добровільного об'єднання зусиль і ресурсів суб'єктів, зацікавлених у досягненні певних соціально-економічних результатів, які можливо отримати лише або швидше за допомогою групових дій. Тому жоден із феноменів радянського сільського господарства не відповідав суті, меті і фундаментальним принципам сільськогосподарської кооперації, а отже, їх асоціювання з кооперативною організацією було помилковим [4, с. 5—6].

Отже, В. Зіновчук обґрунтовано стверджує «...що кооперативи є невід'ємною складовою ринкової економіки, що кооперативи — не американська, німецька, французька, англійська або японська модель сільського господарства, а транснаціональна ідея, без застосування якої справедливого ставлення до сільсько-господарського виробника просто не може існувати» [4, с. 6].

Кооперативи — це невід'ємна складова ринкової економіки, які є не тільки типом підприємства, чи формою господарювання, а в більшості випадків єдиним способом виживання сільськогосподарського товаровиробника за умов ринкової економіки.

Багато факторів — економічних, організаційно-технічних, соціальних і навіть психологічних спонукає Україну до власного шляху розбудови організаційної структури сільського господарства кооперативного типу [4, с. 7].

Розглядаючи бурякоцукровий підкомплекс, як цілісну систему, основні суперечності виникають між бурякосіючими господарствами і цукровими заводами, що є одним з вагомих чинників, що призвів до кризового стану. Тому функціонування цих складових ланок виробництва цукру на справедливих умовах є першочерговим завданням на шляху підвищення конкурентоспроможності цукру. В радянські часи перевагу надавали цукровим заводам, що на нашу думку є несправедливо і неефективно для цукрової галузі загалом. Потрібна така організаційна структура вирощування цукрового буряку і його переробки, щоб врегулювати всі економічні відносини між бурякосіючими господарства-

ми і цукровими заводами для їх злагодженого функціонування за принципами ефективності, узгодженості та справедливості.

Дуже влучною і слушною є думка О.С. Зайця про те, що «...бурякоцукровий комплекс може вийти з кризи тільки об'єднавши зусилля всіх своїх сфер і ланок. Таке об'єднання забезпечить:

- мобілізацію матеріальних і фінансових ресурсів і надасть можливість уникнути стихійного закриття цукрових заводів через їх санацію, спеціалізацію і перепрофілювання;

- реструктуризацію галузі, впровадження високих технологій;

- оптимізацію співробітництва з державою через економічний механізм регулювання виробництва;

- гарантію поставок і збуту цукру шляхом формування маркетингових служб і центрів;

- ефективність виробництва і конкурентоспроможність українського цукру на зовнішньому ринку;

- збереження і зміцнення соціальної сфери бурякоцукрового виробництва» [3, с. 163].

На нашу думку, ефективним і дієвим в сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу є об'єднання сільсько-господарських і відповідних переробних підприємств у неприбуткові кооперативи. Згідно Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», даний вид об'єднання являє собою юридичну особу, утворену фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування [2].

Основна риса кооперативу — його неприбутковий характер. Надання послуг, виконання робіт здійснюється за собівартістю. Кооператив не залишає собі прибутку, а результат економічної діяльності розподіляє серед членів пропорційно до участі в роботі кооперативу або інвестується у розвиток всього кооперативу.

Визнання неприбуткового статусу необхідне для формування ставлення до даних об'єднань з боку суспільства, як до унікальних організацій самопомогі сільськогосподарських товаровиробників. Цей статус стає базисом створення таких умов роботи неприбуткових кооперативів, які найефективнішим чином сприяють підтримці вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника, його захищеності від агресивного ринкового середовища. У той же час необхідно контролювати, щоб ті кооперативи,

які називають себе неприбутковими, відповідали своєму призначенню і дотримувалися міжнародних принципів кооперації.

Розглянемо детальніше модель такого кооперативу, яка була розроблена для бурякоцукрового підкомплексу і наведена нижче (рис. 1):

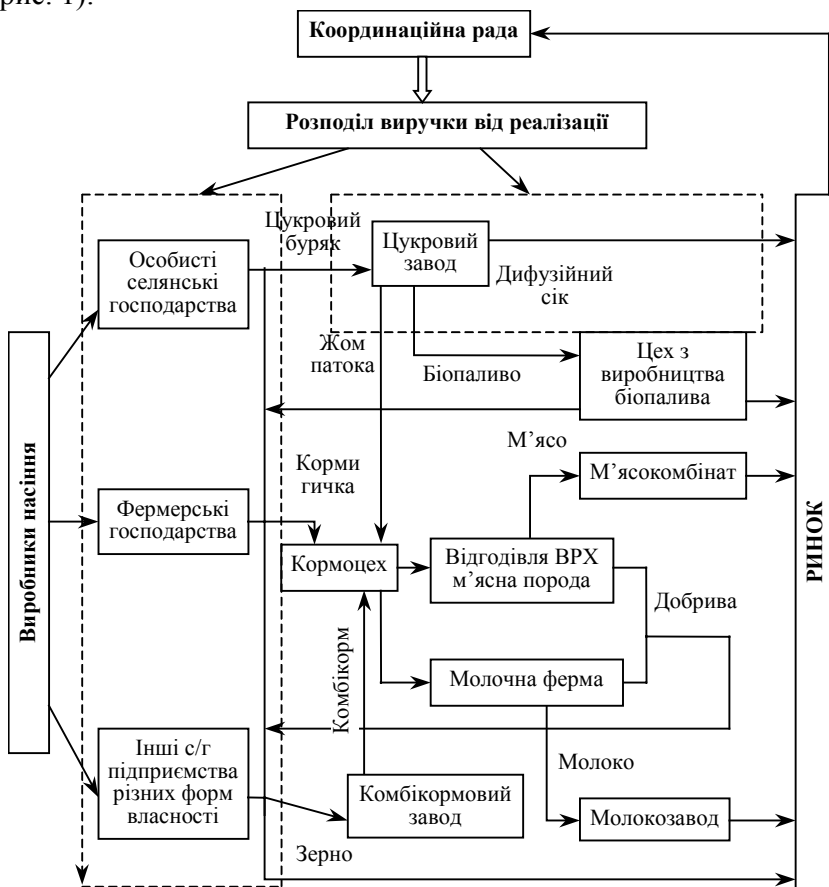

Рис. 1. Модель неприбуткового бурякоцукрового кооперативу

Неприбутковий кооператив складається з двох блоків. Виробники насіння, особисті селянські господарства, фермерські господарства, поля, які є власністю цукрових заводів і інших ланок кооперативу, а також інші сільськогосподарські підприємства різних форм власності на добровільних засадах формують ресурсний блок неприбуткового кооперативу. Основним завданням цієї складової є

забезпечення цукровим буряком та іншими сільськогосподарськими культурами переробний блок. Деяка продукція може відвантажуватись відразу на продаж, наприклад зерно, частина якого використовується для формування збалансованих кормів для великої рогатої худоби, а частина постачається на ринок.

Для бурякоцукрового неприбуткового кооперативу розроблена і реалізована на ЕОМ економіко-математична модель, якою описуються процеси вирощування та переробки цукрових буряків. В якості критеріїв оптимальності використовується максимізація математичного сподівання вартості товарної продукції, прибуток від реалізації цієї продукції, рентабельності виробництва, а також мінімізація коефіцієнта варіації вартості товарної продукції та прибутку. Крім цього, використовується модифіковані показники вартості товарної продукції та прибутку.

В якості обмежень використано:

- по площі посіву цукрових буряків;
- по площі посіву цукрових буряків в кожному із поясів;
- по інерційності посівних площ під цукровими буряками;
- по потужностях збиральної техніки;
- по інерційності кількості збиральної техніки;
- по можливостям транспортування зібраної сировини;
- по інерційності власних транспортних засобів;
- по інерційності орендованих транспортних засобів;
- по використанню потужностей цукрового заводу;
- по ресурсах, що використовуються для вирощування цукрового буряку;
- по ресурсах, що використовуються заводом для виробництва цукру;
- по балансах товарної продукції, її собівартості, прибутку;
- по розмаху(економічному ризику) товарної продукції, прибутку.

Крім цього, розроблена економіко-математична модель інвестування та реінвестування будівництва нового заводу більшої потужності, а також використання сучасних збиральних комплексів і використання високих технологій вирощування цукрового буряку.

Література

1. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства : стан та економічне регулювання розвитку : монографія / Андрійчук В. Г. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. — 216 с.
2. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» // Урядовий кур'єр. — 1997. — 14 серпня.

3. Заец А.С. Сахарная промышленность в Украине: становление, развитие, реструктуризация / Заец А.С. — К.: Наукова думка, 2001. — 326 с.

4. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / Зіновчук В.В. — К.: Логос, 1999. — 256 с.

5. Лиськов В.В. Формування ефективної структури цукрової промисловості України / Лиськов В.В. — К.: Ін-т економіки НАН України, 2000. — 210 с.

Стаття надійшла до редакції 08.03.2011 р.

УДК 338.43.01:631.1.016

Д. О. Підгородецький, аспірант*,
Житомирський національний
агроекологічний університет

ДОХОДИ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ СЕЛЯН

Досліджено сучасний рівень життя сільського населення. Проаналізовано структуру сукупних ресурсів та сукупних витрат сільських домогосподарств. Розкрито основні причини поширення та загострення бідності в сільській місцевості України. Визначено інструменти та заходи щодо подолання бідності селян.

Ключові слова: господарства населення, сукупні ресурси, сукупні витрати, бідність.

Исследовано современный уровень жизни сельского населения. Проанализирована структура совокупных ресурсов и совокупных расходов сельских домохозяйств. Раскрыты основные причины распространения и заострения бедности в сельской местности Украины. Определены инструменты и мероприятия по преодолению бедности крестьян.

Ключевые слова: хозяйства населения, совокупные ресурсы, совокупные расходы, бедность.

The modern standard of living of rural population is investigational. The structure of the combined resources and combined charges of rural households is analysed. Principal reasons of distribution and sharpening of poverty in rural locality of Ukraine are exposed. Instruments and measures on overcoming of poverty of peasants are certain

Keywords: economies of population, combined resources, combined charges, poverty.

Для самовідтворення господарства населення повинні отримувати доходи, величина котрих характеризує рівень життя сільського населення. На сучасному етапі більшість селян завдяки реалізації власних економічних інтересів в особистих господарс-

* Науковий керівник – д-р екон. наук, професор А.С. Малиновський